

ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА Ч. 26

В. ШЕКСПІР

КОМЕДІЯ ПОМИЛОК

кооперативне "ЛУХ" видавництво

КООПЕРАТИВНЕ ВИДАВНИЦТВО „РУХ“

КНИГАРНЯ Й ВИДАВНИЦТВО: Харків, вул. 1-го Травня, 10.

ВИЙШЛИ З ДРУКУ:

ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА

1. Карпенко Карий. По-над Дніпром. Драма на 5 дій . 25 к.
2. М. Кропивницький. Глитай або павук. Драма на 4 дії . 15 „
3. Карпенко Карий. Батькова казка. Драма на 5 дій . 17 „
4. В. Винниченко. Молода кров. Комедія на 4 дії . 25 „
5. Карпенко Карий. Наймичка. Драма на 5 дій . . 20 „
6. Карпенко Карий. Чумаки. Комедія на 4 дії . . . 20 „
7. Карпенко Карий. Лиха іскра. Драм. поема на 5 дій . 20 „
8. Карпенко-Карий. Хазяїн. Комедія на 4 дії . . . 25 „
9. І. Тогобочний. Борці за мрії. Драма на 4 дії . . . 20 „
10. В. Винниченко. Панна Мара. Комедія на 4 дії . . . 25 „
11. Я. Мамонтів. Утієї Катерини. Драм. карт. на 2 одм. . 15 „
12. Ів. Франко. Майстер Чирняк. Комедія в одній дії . 15 „
13. Ів. Франко. Будка ч. 27. Драма в одній дії . . . 15 „
14. Ів. Франко. Украдене щастя. Драма в 5 діях . . 20 „
15. Ж. Мольєр. Все не в лад. Комедія на п'ять дій . 18 „
16. Ж. Мольєр. Ото ревнючі! Комедія на одну дію . 13 „
17. С. Черкасенко. Повинен. Драматичний етюд . . 12 „
18. Ів. Франко. Учитель. Комедія в трьох діях . . . 25 „
19. Ж. Мольєр. Любовна досада. Комедія на 5 дій . 15 „
20. А. Володський. Панна Штукарка. Комедія на 3 дії . 20 „
21. Карпенко Карий. Сто тисяч. Комедія на 4 дії . . . 20 „
22. Карпенко Карий. Розумний і дурень. Комедія на 5 дій . 20 „
23. Карпенко Карий. Гандзя. Драма на 5 дій . . . 20 „
24. Карпенко Карий. Житейське море. Комедія на 4 дії . 25 „
25. М. Старицький. За драгою зійшли. Комедія на 4 дії . 25 „
26. В. Шекспір. Комедія помилок. Ком. на 5 дій . . . 15 „

КРАСНЕ ПИСЬМЕНСТВО

- В. Винниченко. Твори. Т. I кн. 1. Краса і сила. Заручини. Контрасти. Антрепреньор Гаркун. Задунайський . . 90 к.
- В. Винниченко. Твори. Т. I кн. 2. Голота. Біля машини. „Мій господар“ 90 „
- В. Винниченко. Твори. Т. II. Дим. Темна сила. Хто ворог. На пристані. „Уміркований“ та „Щирий“. Раб краси. Малорос-Європеець. Голод. Честь. Ланцюг. „Солдатики“ 90 „
- В. Винниченко. Твори. Т. III. Момент. Глум. Рабині справжнього. Записна книжка. Купля. Кумедія з Костем. Щось більше за нас. Зіна. Сліпий 90 „

891. 79—2.

Том 3

Ч. 26. ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА Ч. 26.

В. ШЕКСПІР

КОМЕДІЯ ПОМИЛОК

Комедія на 5 дій.

Пристосував для народ-
ного театру Г. Хоткевич.

По постанові Вищої Науково-Репертуарної
Головполітосвіти НКО У.С.Р.Р. від

КООПЕРАТИВНЕ „РУХ“ ВИДАВНИЦТВО

Харків—1924

ДІЄВІ ОСОБИ:

Герцог ефеський.

Егеййон, купець Сиракузький.

Антифол ефеський, }
Антифол сиракузький }
 } брати-близнюки, але
 } не знають один одного.

Дромйо ефеський }
Дромйо сиракузький }
 } брати-близнюки, слуги
 } обох Антифолів.

Бальтазар, купець.

Анжельо, юбіляр.

1-й купець, приятель Антифола сиракузького.

2-й купець, кредитор Анжельо.

Пінч, учитель і знахар.

Тюремщик.

Пристав.

Емілія, жінка Егеййона; на сцені бачимо її ігуменею
 монастиря в Ефесі.

Адріана, жінка Антифола ефеського.

Люціяна, її сестра.

Куртизанка.

Діється в Ефесі.

ДІЯ I.

СЦЕНА 1.

Заля в палаці герцога.

Входять герцог зі своїм оточенням, Егеййон і тюремщик.

Егеййон. Що-ж, кажи далі Соліне: нехай смерть закінчить мої муки.

Герцог. Купець, перестань по дурному говорити: все одно я законів держави не порушу. Очі мої тепер блищать погрозою. Милосердя викинене з них на завжди тою ворожнечею, жорстокістю, яку проявив ваш герцог відносно наших купців: вони не мали грошей на свій викуп, то він змусив їх кровію запечатати жорстокі закони вашої землі. От з того часу й почалася смертельна ворожнеча між нами; і тепер і я і весь мій нарід на урочистих зборах рішили порвати з вами всякий звязок, а всякого сиракузця, як тільки він появиться в Ефесі, карати смертю, майно ж його забирати в казну, як що він не дасть за себе викупу в дві тисячі марок. Твоє майно не варте й ста марок, як його не ціни—отже ти мусиш умерти.

Егеййон. Я тішуся з того, бо смерть припинить мої муки.

Герцог. Що-ж то за муки і чому ти кинув свій рідний край та приїхав сюди, до Ефесу?

Егеййон. Нічим ви не могли зробити мені більше болю, як просьбою оповісти про свої муки, яких і не розкажеш словами. Але щоб люде знали, що я вміраю

не за яке злочинство, а по волі судьби—я оповім вам усе, що моя печаль дозволяє оповісти. Родився я в Сиракузах, там же й одружився. І міг би дати щастя жінці я і вона мені, коли-б лиха зоря нас не постигла. Жили ми в радості, багатство наше росло завдяки частим моїм поїздкам до Епідамну. Але от умер мій головний повірений в Епідамні; майно зосталося без усякого нагляду,—і я мусів вирватися з солодких обіймів дружини та їхати туди. Шість місяців я не був дома. Жінка не стерпіла й приїхала до мене. Слава богам, перебула подорож щасливо, а трохи згодом була вже матір'ю: родилося у нас два хлопчики. І до того вони були подібні один до одного, що тільки ми могли їх розрізнити. Цікаво, що в той же самий час і в тім же самім домі друга мати теж родила і теж двох хлопців близнюків. Їх батьки були люде бідні, і я купив тих двох хлопців, щоби з часом зробити їх слугами моїх синів. Жінка моя, горда дітьми, щодня мене уговорювала вертатися до дому. Я нарешті згодився, але-ж не в пору. Ми сіли на корабель, від'їхали вже з милою від Епідамна, як нараз побачили на хвилях морських знаки будучої біди. Чим далі, тим надія все більше кидала нас і скоро тьма, яка покривала небо, внесла і в наші душі, перейняті жахом, певність скорої смерті. Я сам смерги не боявся, але ридання моєї жінки, яка вже зарані оплакувала те, що здавалося їй неминучим, жалібні крики моїх маленьких діток—все те змусило мене шукати рятунку і для себе і для них. В єдиний наш човен полізли всі матроси, а нас залишили на кораблі, готовім от-от поринути у воду. Жінка моя, піклуючися про меншого з наших дітей, привязала його з одним з куплених хлопців до запасної мачти, а я теж саме зробив з другою парою. Потім жінка і я ухопилися за мачту, вона з одного кінця, а я з другого і, вп'яливши очі в тих, про кого ми дбали, попливли куди нас несло. Здавалося нам, що несе нас в напрямі Коринту. Але от глянуло сонце,

розігнало страшні хмари й заспокоїло хвилювання моря. В цей час ми здалека побачили, що до нас пливають два кораблі—один з Коринту, другий з Епідамну. Але ще не встигли вони до нас наблизитися, як... О, дозволь мені тут скінчити моє оповідання. Кінець відгадай краще сам.

Герцог. Ні-ні, кажи далі, не переривай оповідання на половині. Помилувати я тебе не можу, то хоч буду співчувати.

Егеййон. О, коли-б співчували мені в той час боги, я не мав би тепер причини називати їх безжалісними. Слухай. Два ті кораблі вже підпливали до нас, як нараз на дорозі нам попався величезний камінь, мачта наша ударилася об нього й переломилася. Ту половину, за яку держалася жінка, погнало вітром уперед і я бачив, як їх усіх трьох вигягли коринтські риболови. Другий корабель за де-який час забрав мене з двома другими дітьми. Матроси, догадавшись, кого це вони врятували, хотіли було наздогнати той коринтський корабель, але не вдалося, й вони мусіли завертати додому. От тепер ви й знаєте, як я навіки втратив своє щастя. Жорстока доля продовжила мені життя лиш для того, щоби оце я міг оповісти вам сумну історію моїх пригод.

Герцог. А як же ти жив досі?

Егеййон. Мій син, дійшовши вісімнадцяти літ, рішив шукати брата й все мене просив відпустити його на пошукування. Я довго не згоджувався, але потім дав згоду і син мій поїхав разом із слугою, що теж був відірваний від брата. Дав я згоду, і стратив останню втіху. П'ять літ я їздив по Греції, доїздив до Азії,—все надаремне. І от, вертаючися до дому, заїхав я до Єфесу, правда вже без усякої надії відшукати сина, а тільки тому, щоб не залишити вже ні одного місця в пошуваннях. І от тут має скінчитися моє життя, але цю ранню смерть вважав би щастям, коли-б знав напевно, що син мій живий.

Герцог. Бідний Егеййон. Як тебе була доля страшними нещастями. Я співчуваю тобі усією душею, але наш закон і моя корона, і клятва моя і все моє достоїнство змушують мене тебе скарати. Та вже не дивлючись на те, що приговору над тобою скасувати не можна без скаси нашої чести, я хочу тобі допомогти, чим можна. Для того я цей день тобі дарую, щоби ти спробував десь роздобути грошей. Звернися до всіх своїх приятелів, яких маєш в Ефесі, позич у них зазначену суму і будеш жити. Коли-ж не знайдеш, смерть тебе чекає. Бери його, тюремщик.

Тюремщик. Виконаю приказ, пане.

Егеййон. Без сили й без надії йду я. Це тільки одволікання смерті.

СЦЕНА 2.

Вулиця. Входить Антифол з Сиракуз, Дромйо з Сиракуз, 1-й купець, потім Дромйо з Ефесу.

1-й купець. Ви кажіть, що не з Епідамна, бо інакше вам буде горе. Не далі, як сьогодні взяли в тюрму купця з Сиракуз; а що в нього нема грошей для викупу, то він, по закону, має бути скараний смертю ще перед заходом сонця. От ваші гроші, що ви мені дали переховати.

Антифол (до Дромйо). Віднеси їх до нашого помешкання та зачекай мене там. Ще годину маємо до обіду, то я піду по місті розглянутися, побалакати з купцями, подивитися будинки, а тоді вернуся до дому трохи спочити. Далека дорога таки стомила мене. Ну ти, тікай.

Дромйо. Воно, мабуть, багато знайшлося би охочих піймати вас на слові та справді утекти з такою вагою. (Пішов).

Антифол. Добра людина. Він завжди, коли мене гнітить туга, вміє сум мій розігнати своїми веселими словами. Пане добродію, чи не хотіли би ви зі мною пройтися по місті, а потім разом пообідати в готелю?

1-й купець. Я маю справу, на якій сподіюся нажити добрий бариш, то прошу вибачити. Але по п'ятій, коли ви захочете, я чекатиму вас на площі й тоді служитиму вам хоч до вечора. Тепер же кличуть мене діла.

Антифол. Ну, то я буду вас чекати. До побачення. Я-ж поки що піду оглядати ваше місто.

1-й купець. Бажаю вам усього найкращого. (Пішов).

Антифол. Хто бажає мені найкращого—бажає того, чого я ніде не можу знайти. Я на цім світі мов краплина води, що впала в море, щоби відшукати там другу краплину, але й сама пропала у тім морі. Отак і я тепер, відшукуючи матір та брата.

(Входить Дромйо з Ефесу).

Антифол. Чого це ти так скоро вернувся?

Дромйо Ефеський. Так скоро? Було-б правильніше запитатися, чого я забарився. Каплун згорів, порося упало з вертела, на годиннику вдарило дванадцять, а на моїй пиці вдарила один раз хазяйка. Це вона за те розсердилася, що обід прохолонув; а прохолонув він тому, що ви не йдете до дому; а до дому ви не йдете тому, що не голодні; не голодні тому, що розговорілися. А от ми, перебуваючи в пості з молитвою, за ваші гріхи несемо покаєння.

Антифол. Ти придержи трохи язика й от що мені скажи: де дівав ти гроші?

Дромйо. Це ті шість гривень, що веліли віднести до сидельника минулої середи за підхвостник пані? Ну, щож, сидельник їх дістав, а в мене їх нема.

Антифол. Я сьогодні не маю охоти з тобою жартувати. Годі тобі молоти дурниці й кажи мені, де гроші. Ми тут між чужими, то невже ти насмілився кинути таку суму в чужих руках?

Дромйо. А я дуже вас прошу розпочати свої жарти тоді, коли ви вже будете сидіти за обідом. Я пер сюди скільки сили, щоби вас привести, отже коли вернуся без вас,—задасть мені пані. Я так думаю, що

властиво жолудок вам мусів би служити за годинника і без гінців гнати вас завжди до дому в обідню пору.

Антифол. Годі. Жарти твої мені обридли, прибережи їх краще на веселішу хвилину. Де гроші, що я тобі дав віднести?

Дромйо. Мені? Я не брав від вас жадних грошей.

Антифол. Облиш свої дурниці й відповідай, як ти виконав мій приказ.

Дромйо. Я мав один тільки приказ: відшукати вас на площі й привести до дому, бо пані з сестрою давно вже ждуть вас обідати.

Антифол. Слухай, говори мені зараз, де ти зоставив золото, інакше, їй-богу, розвалю твою веселу голову зі всіма її упертими глупствами. Мені зовсім не до жартів. Що зробив ти з тисячею марок, яку дістав від мене?

Дромйо. На голові у мене від вас єсть марки; та й на плечах від пані знайдуться, але все ж таки їх не тисяча. І якби я почав їх вам вертати, навряд чи ваша милість із терпінням їх прийняли-б.

Антифол. Від пані? Про яку це ти пані говориш?

Дромйо. Та про вашу-ж жінку, бо вона моя пані. Про ту, що тепер сидить та поститься, чекаючи поки ви прийдете обідати.

Антифол. Та що-ж це таке? Ти смієшся з мене, чи що? Так от же тобі за це, от, от. (Б'є).

Дромйо. Пане, пане!.. Ой ради бога здержте ваші руки, бо інакше я дам ходу ногам. (Тікає).

Антифол. Клянуся життям, що мабуть хтось видурив гроші у цього дурня! Та тут же усе місто, кажуть, повне усяких обманщиків, ловких мошенників, що вміють пускати тумана в очі; чарівників якихось темних, що вміють думки змінити; відьом, убийць душі, шарлатанів і усяких інших прихильників гріха. Як що всьому тому правда, буду скоріше виїздити звідси. Піду до гостинниці та пошукаю, де дівся отой ледащо. Ох щось мені здається—пропали мої грошики. (Йде).

ДІЯ II.

СЦЕНА I.

В домі Антифола Ефеського; входять Адріана й Люціяна, потім Дромйо Ефеський.

Адріана. Нема ні чоловіка, ні слуги, а вже мабуть друга година.

Люціяна. Може його закликали до себе знайомі купці, то він прямо з ринку пішов обідати з ними. Я-б тобі радила, сестро, сідати за стіл без нього й бути спокійною. Мужчина-ж пан своєї свободи, а час над ним пан: отже він, слухаючися часу, й мотається то сюди, то туди. Тому й не слід тобі, сестрице, трівожитися.

Адріана. А пощо-ж це їм дано більш свободи, ніж нам?

Люціяна. Та бо їх діла вже такі—завжди по-за домом.

Адріана. Так то так, а коли-б я так почала робити як він, то мабуть він сердився-б.

Люціяна. Е, ти в нього на вуздечці.

Адріана. Це тільки осел дозволяє себе загнздувати.

Люціяна. А буйну волю нещастя б'є кнутом. Ні, сестричко: все, що тільки бачить око, все, що живе в морях, в повітрі, на землі—все втягнене в певні рамки. І у звірів, і у риб, і у птиць самки покоряються самцям. А над тим усім чоловік. Він владика й над

землею й над бездонними глибинами моря. Він розумом з душою своєю стоїть далеко вище риб, птиць і звірів. Отже панує він і над жінкою своєю—тому ти мусиш бути його слугою.

Адріана. А сама, бач, не хочеш іти заміж. Мабуть боїшся цього рабства.

Люціяна. Не рабства боюся, а чогось іншого.

Адріана. Але коли-б була заміжня, то певне хотіла би мати хоч маленьку яку власть.

Люціяна. Перше ніж любити, я навчилася би терпіти.

Адріана. Не диво мати терпіння, коли його ніхто нічим не тривожить. Не хитра штука бути смирною, коли нема причин бути іншою. Коли кричить бідак, замучений нещастями, ми добре вміємо говорити йому гарні слова, але коли-б на нас самих упала та вага, то ми те ж кричали-б. От так і ти тепер. Сама ти зазнала печалі від поганого чоловіка, а мені радиш переносити усе терпеливо. А коли-б тебе хто так образив, мабуть прогнала-б те глупе терпіння.

Люціяна. Може й я коли-небудь рішуся того спробувати. Але от і слуга твій. Тепер мабуть вже недовго будеш чекати чоловіка.

(Входить Дромйо Ефеський).

Адріана. Ну, що? Іде твій пан неповоротний?

Дромйо. Він то не йде, а от я так ледве пішов від нього: мої обидва вухи тому свідками.

Адріана. Ну, кажи скоріше: ти з ним говорив?

Дромйо. Та я то з ним говорив, але він говорив так, що я зовсім нічого не міг зрозуміти.

Адріана. Хіба вже він так темно говорив, що ти не міг зрозуміти?

Дромйо. Та він робив такі ясні «ударіння» до своїх слів, що я дуже добре їх чув, але все-ж нічого не зрозумів.

Адріана. Але кажи, чи йде він до дому? Ох, як він старається бути приємним для своєї жінки!

Дромйо. Скажу я вам от що: мій пан мабуть сказився. Коли я почав його кликати до дому на обід—він у мене почав вимагати якоїсь тисячі червінців. Я кажу—«Пора йти обідати», а він—«Де моє золото?». Я кажу—«Все перегоріло», а він каже—«Де моє золото?». Я кажу: «ідіть скоріше», а він каже: «Де моє золото? Де тисяча червінців?» Я кажу: «зіпсується ваше поросся»...—а він каже: «Де моє золото?» Я кажу «Пані моя...», а він каже: «Повісься ти разом з нею—я не знаю ніякої пані».

Люціяна. Хто це так говорив?

Дромйо. Та він же, мій пан: «Я, каже, не знаю ніякої пані, ніякого дому, ніякої жінки». От же, як бачите, доручення, що я його мав зробити язиком, приношу вам на плечах, бо він нарешті ще по плечах бив мене.

Адріана. Іди знов, негіднику, й веди його до дому.

Дромйо. Знов іти, щоби він мене знова побив? Ні, вже ви, будь ласка, пошліть кого іншого.

Адріана. Йди цю-ж хвилю, бездільнику, бо інакше я тобі провалю голову хрест-на-хрест.

Дромйо. Еге! А він іще освятить той хрест, то й вийду я у вас двічі хрещений.

Адріана. Геть іди, йолопе. Зараз же веди мені його до дому.

Дромйо. Невже я такий круглий для вас, що ви можете мною кидатися, як м'ячем. Ви гоните звідси—він звідти. Як що мені ще довго прийдеться вам отак служити, то слід би вам мене обшити другою шкурою. (Пішов).

Люціяна. Яким некрасивим зробив гнів твоє лице.

Адріана. Він бенкетує там мабуть з полюбовницями, тоді як я тут шукаю хоч одного веселого погляду. Коли я зробилася поганою, то це тільки через нього. Коли я можу своїми словами наводити тільки скуку, коли мій розум зробився тупим і не таким уже, як раніш, смілим і бистрим—то це він усе зробив

своїм поведженню суворим та холодним. Коли інші ворушать в нім серце модним вбранням, то й тут він винен, бо розпоряжався усіма моїми грошима. Вся руїна, яку я перенесла—його рук справа. Він тільки винен у тім, що я стала некрасивою. Нехай він кине соняшним поглядом—і моя краса знов воскресне. Але, як дикий олень він рветься геть і знаходить собі радість по-за домом. Я, бідна, для нього вже давно нічого не значу.

Люціяна. Це тебе мучить заздрість. Фе! Прожени її.

Адріана. Така обида не болить хіба тільки тим, що нічого не відчувають. Я знаю—йому тепер подобаються інші жінки. Інакше—як могло статися те, що сталося? Ти-ж знаєш сестро, що він обіцяв мені подарувати ланцюжок,—а де він? Та коли-б він забув тільки про нього, а то-ж він і сам утік геть. Тепер я бачу ясно, що навіть камінь дорогий, гарно опрацьований—і той може стратити блиск, золото—й те витреться. Отак само вбиває людей розпуста й брехня. О, коли вже непотрібна йому краса моя—сльозами зітру я решту її і, плачучи, умру. (Пішла).

Люціяна. Боже мій—скільки дурних є між нами на послугах у дикої заздрости. (Пішла).

СЦЕНА 2.

Антифол Сиракузький, Дроміо Сиракузький, потім Адріана і Люціяна.

Вулиця.

Антифол Сиракузький (входячи). Все золото, що я віддав Дроміо, ціле в гостинниці лежить, а він пішов десь мене шукати. Як говорить хазяїн, та й як я сам міркую, не міг я Дроміо бачити з тої пори, як післав його за грошима. А ось і він. (Входить Дроміо Сиракузький). Ну що, минула твоя веселість? А то починай знов жартувати, коли подо-

балися запотилишники. Так ти від мене грошей не брав? Так ти не знаєш, де гостинниця? Так тебе послала пані, щоби мене кликати до дому обідати? Та ти мабуть тоді з глузду з'їхав, коли розмовляв зі мною.

Дроміо Сиракузький. Я розмовляв з вами? Коли це було?

Антифол. Та не більше як пів години тому назад і саме на цім місці.

Дроміо. З тої хвилини, як ви послали мене з грошима, я вас і в вічі не бачив.

Антифол. А ти-ж казав, що тобі я не віддав золото та мовчав тільки про якусь пані, про обід. Але, здається, я дав тобі добре зрозуміти, як то мені не подобалося.

Дроміо. Дуже радий бачити вас веселим, але що означають ці жарти, скажіть, пане.

Антифол. Знов? Ти знов сміятися з мене? Так я жартую по твоєму? Так отже тобі, от, от. (Б'є).

Дроміо. Пане! Зачекайте, бога ради!.. Щось ви вже занадто серйозно почали жартувати. За що б'єтеся?

Антифол. З тобою часом я по товариському жартливо розмовляю, так ти тепер нахабно смієшся з мене та ще під таку серйозну хвилину. Коли сяє сонце—нехай собі мухи бавляться; але, як сонця нема—треба їм ховатися в шілини. Як що тобі хочеться жартувати зі мною, то вивчи насамперед моє лице й по ньому приладжуй свої слова, бо інакше цього способу навчу я тебе палкою.

Дроміо. А все-ж скажіть мені, будь ласка, завіщо оце ви мене били?

Антифол. Ти не знаєш?

Дроміо. Нічого ніяк не знаю. Знаю тільки, що мене побили.

Антифол. І хочеш, щоби я тобі сказав за що?

Дроміо. Так. І за що й чому. Бо кажуть же, що всяке «чому» має своє «тому».

Антифол. Ну, так за те, насамперед, що ти сміявся наді мною, а далі тому, що ти в друге взявся за теж саме.

Дромйо. Чи били ще кого-небудь так безвинно? В усіх ваших причинах немає ніякісінького смислу. Дякую-ж вам сердешно.

Антифол. За віщо-ж ти дякуєш?

Дромйо. А за те, що ви дали мені щось нізачо.

Антифол. Ну, другим разом я тебе винагороджу: за щось не дам нічого. Але чи не пора нам обідати?

Дромйо. Як що м'ясо не таке бите, як я, то не пора.

Антифол. Що робити! Привчайся жартувати в свій час. Але дивись, хто це йде до нас.

(Входять Адріяна й Люціяна).

Адріяна. Так, как, Антифоле... Дивись, як на чужу, і брови хмур. Ласкаві погляди ти даруєш другим, а я й не Адріяна й не жінка твоя. Був час, коли ти мені клявся, що тільки мої слова для тебе гармонія; що нема в світі предмета, на яким би ти зупинив свій погляд з більшою охотою, як на моїм лиці; що нема нічого приємнішого, як дотик моєї руки; що всі страви не смачні, коли я не сиджу коло тебе, не говорю з тобою, не дивлюся в очі, не торкаюся твоєї руки. Чому-ж, о чому ти тепер, є чужим для самого себе? Я кажу «для самого себе», бо ти зробився чужим для мене, для тої, що з'єдналася з тобою нероздільно й була тобі частиною душі твоєї прекрасної. О, милий—не відривай себе від мене й не потягни мене за собою. Що було би, як би ти почув, що впала я, що запламувала розпустою оце тіло, присвячене тобі? Та ти-ж плюнув би в лице моє, ти топтав би мене ногами, ти кожу грішну рвав би з мого поганого тіла, вінчальний перстень з рукою би відсік; розломив би його на часті. Це все зробив би ти, я знаю. Ну так роби, бо я прелюбодійка, гріх розпусти пройшов у кров мою. Так, как! Коли ти й я одне—то я ношу в своїй крові

яд твого тіла, я вже опоганена твоїм дотиком. Бо я чиста тільки тоді, коли й ти чистий.

Антифол. І це все ви мені кажете, прекрасна пані? Але-ж бо я зовсім не знаю вас. Я тільки дві години тому назад приїхав до Ефесу й це місто мені так само чуже, як і ваші слова усі. Бо скільки я не напружую свого розуму, але на правду нічогосінько не розумію.

Люціяна. Фе, брате, як ви перемінилися. Досі ви инакше поводитися з моєю сестрою. І Дромйо до вас вона післала за тим, щоб він вас покликав обідати.

Антифол. Дромйо?

Дромйо. Мене?

Адріяна. Та тебе-ж. А ти, вернувшись, оповідав, що пан тебе побив і відмовився вважати своїми й дім свій і мене.

Антифол (до Дромйо). То ти вже балакав з цією панею?

Дромйо. Я? З нею? Та я зроду вперше її бачу.

Антифол. Брешеш, негідник! До мене сюди на площу ти приходив і ці-ж слова мені передавав.

Дромйо. Та з роду-віку з нею я ні разу не говорив!

Антифол. То звідки-ж вона знає наші імена?

Адріяна. Ах, як то личить вам, такому солідному чоловікові, грати зі слугою отакий грубий фарс! Я вже й без того нещасна тим, що ти кинув мене—нащо-ж іще збільшувати образу новими муками. Ходім. До твоєї руки притулюся я, бо ти дуб, а я лозиночка твоя й пов'юся довкола тебе. Ах, розлучають нас так багато трав поганих: і плющ і терен і мох безплідний. А ти їх не вириваєш, і вони весь сік твій заражають, годуючи тебе гнилизною своєю.

Антифол. І це все говорить до мене? Чи не женився я, часом, якось у сні, або може тепер власне сплю й тільки уявою все це слухаю? Ну що-ж—будемо робити так, наче все насправжки, а там побачимо, що буде.

Люціяна. Ну, Дромйю, біжи-ж ти до дому та вели скоріше подавати обід.

Дромйю. О, господи, помилуй мене грішного. Оце ми попали до чарівниць. Причепилися вони до нас і коли ми не будемо їх слухатися—висмокчуть вони з нас обох усю кров.

Люціяна. Що ти там мурмочеш?

Дромйю (до Антифолоа.) Щось тут з нами сталося, правда? Я наче якоюсь малпою став.

Антифол. Ні, коли ти вже перевернувся у що, то не инакше, як в осла.

Дромйю. Правда ваша. Я дійсно осел і отця пані їздить на мені.

Адріана. Досить! Не хочу я більше бути дурною й плакати, коли й пан і слуга сміються з мого горя. Ходімте обідати, а як прийдемо—ти, Дромйю, замкнеш двері й, коли хто прийде, будеш говорити, що пана нема дома, що він обідає десь в гостях. І нікого не смій впускати—чуєш? А ми з тобою, чоловіченьку, будемо обідати на горі й там я змушу тебе признатися у всіх твоїх гріхах. Ходім, сестро!

Антифол. Та де-ж це я? На землі, чи в пеклі, чи в раю? Чи сплю я, чи ні? Чи при своїм умі, чи збожеволів? Але буду пливти, куда несе течія.

Дромйю (до Антифолоа.) То й справді мені стояти коло дверей?

Адріана. Знов кажу тобі—не смій нікого впускати, бо инакше проломлю тобі голову.

Люціяна. Ходім же Антифолу: обідня година давно ж уже минула. (Пішли).

68278

ДІЯ III.

Перед домом Антифолоа з Ефесу.

Входять Антифол Ефеський, Дромйю Ефеський, Анжелю й Бальтазар; потім виходять з дому Антифол Сиракузький і Люціяна.

Антифол Ефеський. Ви мусите мене вирятувати, шановний пане Анжелю. Річ в тім, що жінка моя завжди дуже сердиться, коли я пізно прихожу до дому; то ви скажіть їй, що я весь час сидів у вас і дивився, як ви робите ланцюжок. А от цей мошенник бреше мені в лице, що стрів мене на площі, а я його побив і вимагав якоїсь тисячі червінців, а на кінець відрікся й жінки й хати. Кажи, п'янице—пощо ти то все балакав?

Дромйю Ефеський. Кажіть, що хочете, але я знаю, що знаю. Ви мене били й це можуть підтвердити сліди ваших рук. Якби спина моя була папером, а ваші удари чорнилом, ви побачили-б на папері свій власний підпис.

Антифол. Осел ти, от що я думаю.

Дромйю. Та мабуть воно так, коли судити по лайці, бійці, й по всьому, що я сьогодні витерпів. Жаль, що я не почав брикатися, коли ви били, бо тоді-б ви може побоялися копит.

Антифол. Щось ви сумні, пане Бальтазаре. Від щирого серця бажаю, щоби обід наш цілком відповідав тій гостинности, з якою я вас зустрічаю тепер у себе.

Бальтазар. Мені не обід дорогий, а власне гостинність ваша. Смашний обід і мужик може подати, а там, де все робиться гостинно, і поганий обід буде гарним.

Антифол. Це, коли господар скупий, а гість без апетиту. Все-ж прошу—не будьте суворі, як що я не дуже сито вас пригощу. Хто інший може й міг би дати вам обід кращий, але гостинности такої й не шукайте—не знайдете ніде. Тільки що це? Мої двері замкнені! Ей ти! Піди й скажи зараз же, щоб одімкнули та впустили нас.

Дромйо Ефеський. Гей, Мар'яно, Юлійо, Цецілійо, Целіно, Бригіто, Маріє!

Дромйо Сиракузький (з-за дверей). Гей дурень, осел, скотина, каплун безмозгий—геть відійди від дверей або сиди там смирененько коло порога. Бач, скільки понакликав баб, як справжній ворожбит. Тут і з одною не даси собі ладу. Іди, йди собі геть.

Дромйо Ефеський. Що то за штука там обзивається? Відчиняй—пан стоїть на вулиці.

Дромйо Сиракузький. Нехай вертається до дому тою дорогою, якою й прийшов, бо інакше ще, дивись, ноги простудить, стоявши.

Антифол Ефес. Хто це там сміє так говорити? Ей, відчиняйте!

Дромйо Сир. Як скажете—пощо, я скажу—коли.

Антифол Ефес. Пощо? Щоби за стіл сісти. Подавайте мені обідати.

Дромйо Сир. Сьогодні вам тут обіда не буде. Ідіть собі, заходьте іншим разом.

Антифол. Та хто-ж це смів замкнути двері в моїй власній хаті?

Дромйо Сир. Це зробив я, придверник Дромйо.

Дромйо Ефеський. Ах ти негідник! Так ти украв і моє звання і моє ім'я? Правда, перше не давало мені жадної вигоди, а друге давало тільки причину для лайки, але все-ж таки... От якби ти був тут сьогодні ранком—не хотів би ти тоді мого імені.

Люція (теж з-за дверей). Що за гвалт? Хто там бушує за дверима?

Дромйо Ефеський. Впусти нас Люційо: це мій пан стукає.

Люція. Ну, ні, спізнився він трошки. Так йому й скажи.

Дромйо Еф. Ей Люційо! А то візьму коляку!

Люція. Яку й коли?

Дромйо Сир. Як що ви справді називаєтеся Люція—добре відповіли.

Антифол Еф. Ну, що-ж ти, Люційо? Сподіваюся, що ти впустиш нас?

Люція. А я уже сказала, здається.

Антифол. Паскудо! Одчиняй цю-ж хвилю!

Дромйо Еф. Стукайте, пане, дужче в двері!

Люція. Дужче, дужче, щоб аж дверям боляче стало.

Антифол Еф. Ну, тоді буде й ще гірше, коли ми виломаємо двері.

Люція. А хіба у нас у місті тюрми немає?

Адріана (теж за дверима). Хто там за дверима? Чого ви там гвалтуєте?

Дромйо Сирак. Ну й місто у вас! Куди не глянь—все мошенники.

Антифол. Еф. Жінко—це ти? Нарешті!

Адріана. Жінка? Ах ти безсоромнику! Геть пішов!

Анжельо. Щось, видно, не знайдемо ми тут ні доброго обіда, ні гостинности.

Бальтазар. Мабуть, що так.

Дромйо Еф. Пане! Гості-ж стоять коло дверей—просіть їх скоріше до хати. Там дома обід гарячий, а нам тут доводиться стояти на холоді. Добре-ж вас підвели. Та отут усякий сказиться, як собака.

Антифол Еф. Піди принеси мені що небудь—я виломаю двері.

Дромйо Сир. Ага ламай, ламай. А я тобі обіцяю, що поламаю твою паршиву голову.

Антифол Еф. Іди, шукай поліна якого кращого. Скоріше.

Бальтазар. О ні, не робіть того, пане Антифолі! Ви-ж кидаєте тінь на чисте ім'я вашої дружини. Її розум, який вам вона не раз доказала на ділі, її роки й чистота душі, скромність—все говорить, що тут єсть якась невідома вам причина. Вірте мені—вона зуміє себе оправдати в тім, що не відчинила для вас дверей. Послухайтеся ж моєї ради й ходітьте десь пообідаємо. А увечері самі ви повернетесь й довідаєтесь, що тому всьому була за причина. А серед білого дня ломлючися силою у власні двері, ви даєте хід тільки пліткам. Люде почнуть усячину говорити й клевета піде за вами аж у могилу. Де вже вона раз поселилася, там буде жити вічно, переходити навіть з рода в род.

Антифол Еф. Правду кажете. Я спокійно піду, навіть—як це не буде трудно—постараюся бути веселим. У мене єсть тут одна знайома; вона розумна й гарна, добре говорить—так от ми підемо до неї обідати. Нею дуже часто докоряла мене жінка, але—вірте мені—без усякого резону. Отже ходітьте ми до неї. А ви, пане Анжельо, підіть до дому й візьміть ланцюжок: я подарую його тій особі хоч би для того, щоби розсердити жінку. Ідіть скоренько. Я знайшов замкненими власні двері, то постукаю в другі—може звідти не прогонять. (Пішли всі).

(Виходять з дому Антифол Сиракузький і Люціяна).

Люціяна. Невже ви справді забули обов'язки чоловіка? Невже квітки любови підгнили у вас уже весною? Як що ви одружилися з сестрою моєю ради її грошей, то хоч у дяку за ті гроші постарайтеся бути ніжнішим. Як що покохали іншу—кохайте потихеньку й прикрийте обман маскою добре, щоб нічого не могла моя сестра прочитати в ваших очах. Нехай ваш язик не говорить голосно про вашу-ж власну ганьбу. Сяйте підробленою чистотою, якою-б

не була брудною душа, й сховайте гріх під святою зовнішністю. Пощо сестра має про все теє знати? Де ви бачили такого глупого злодія, що сам хвалився би своїм злодіємством? Ви винні подвійно: і тим, що порушили шлюбну вірність і тим, що даєте своїй жінці так легко читати про те все в ваших очах. Добре вкрита ганьба ще може знайти в де-кого трохи пошани, але від отруєної мови лихий вчинок стає ще поганим. Ах, дайте нам, бідним, хоч вірити в вашу любов! Кохаючи інших, віддавайте їм руку, але нам зоставляйте хоч рукав. Ідіть же, любий брате, до дому й милим привітанням утіште мою сестру: де подих лести може розігнати ворожнечу двох душ, там брехня не є злочином.

Антифол Сирак. О прекрасна! Не знаю тільки, як вас зовуть. Я не розумію, яким це чудом могли ви знати моє ім'я. Ввічливістю й розумними речами ви перевищили всі чудеса землі. Я бачу в вас небесне сотворіння. Навчіть мене, що я маю думати, що говорити—і мій грубий розум, що вміє ходити тільки напмацки, зрозуміє укриті значіння всіх ваших слів. В правдивості й чистоті живе моя душа—пощо-ж ви хочете силоміць указати їй новий шлях? Може ви богиня й хочете мене перетворити? Коли так—то мене покорить ваша могутність. Але коли я той, ким був досі, то з вашою сестрою я не був ніколи нічим зв'язаний. Ні, ні! Тобою, тільки тобою повна моя душа! Не співай мені солодкозвучних пісень, не тягни, сирено, за собою, щоби втопити потім в докучливих сльозах твоєї сестри. Співай лиш для себе—і я обезумію. Розкинься по срібних хвилях, устели їх косою золотою—і я зроблю собі ложе на них і в солодкій непевності буду думати, що закінчення життя такою смертю—це благословення небес.

Люціяна. Ви збожеволіли! Я вас не розумію.

Антифол Сир. Ні, я тільки став сліпим, а як це вийшло—не знаю.

Люціяна. Мабуть у тому винні ваші очі.

Антифол. Я зіпсував їх тим, що близько дивився на сійво променів твоїх, о сонце!

Люціяна. Коли хочете перестати бути сліпим—дивіться куди слід.

Антифол. О, милий мій ангел! Дивитися в тьму ночі—це-ж все одно, що бути сліпим.

Люціяна. Пощо ви мене називаєте своїм ангелом? Ви-б краще так сестру називали.

Антифол. Сестру твоєї сестри.

Люціяна. Мою сестру.

Антифол. Ні, ні! Тебе, о негасиме світло моїх очей, душе душі моєї, єдине небо моєї землі, мій світ і божество.

Люціяна. Усім тим має бути сестра моя.

Антифол. Клич сестрою саму себе. Я хочу любити тебе одну й вічно жити з тобою. Нема у мене жінки—то будь ти нею.

Люціяна. Щось дуже скоро. От я піду до сестри—чи згодна вона на те. (Пішла).

(Дромйю Сиракузький вибігає з дверей).

Антифол. Ей Дромйю! Куди це ти так поспішаєш?

Дромйю Сир. А хіба ви мене знаєте? Хіба я Дромйю? Хіба я ваш слуга? Хіба я—я?

Антифол. А хто-ж ти?

Дромйю. Я осел! Я слуга баби. Я зовсім не я.

Антифол. Якої баби? І як це могло статися, що ти—не ти?

Дромйю. Та так, що я тепер вже не належу собі, а бабі, бо вона має нібито якісь права на мене.

Антифол. Які права?

Дромйю. Та такі-ж, які ви маєте на свого коня. Вона хоче заневолити мене, як якусь скотину, але не тому, що я скотина, а тому, що власне вона.

Антифол. Та хто-ж вона така?

Дромйю. Куховарка з цього дому. І вся заплила жиром. Що з неї можна зробити не знаю; мабуть

лямпу, яка, ручаюся, буде горіти без перестану цілу зиму. Після страшного суду вона буде горіти довше, ніж усі інші люде.

Антифол. А яка-ж вона з обличчя?

Дромйю. Чорна, як мій черевик, але не така чиста, бо потіє та ще й здорово.

Антифол. Ну, на цю біду рада є—треба тільки вмитися.

Дромйю. Ні, це мабуть прирощене. Тут і Ноїв потоп нічого не допоможе.

Антифол. А звуть її як?

Дромйю. Женні. Але й цілої сажени мало, щоби вимірити її від одного бедра до другого. Вона кругла, як глобус, і я повідшукував на ній усі часті світа.

Антифол. Хіба? На якій же часті у неї знаходиться Ірландія?

Дромйю. На задній. Бо там грузько.

Антифол. А Шотландія?

Дромйю. На долоні, бо безплідна.

Антифол. А Франція?

Дромйю. На лобі, що піднявся війною против волосся.

Антифол. А Англія?

Дромйю. Я шукав крейдяних гір, але не знайшов нічого білого. Думаю все-ж, що Англію треба шукати на підборіддю, бо між Францією, та цею частиною тіла знаходиться солена жижа.

Антифол. А Іспанія?

Дромйю. Її, сказати правду, я не бачив, але чув іспанський жар її віддиху.

Антифол. А де-ж знайшлася Індія?

Дромйю. О, на носі, прибранім згори до низу рубінами, карбункулами й сапфірами.

Антифол. А де-ж, нарешті, знайшлися Нідерлянди?

Дромйю. Е, так низько я не заглядав. А результат той, що ця відьма називала мене Дромйю, клялася, що я її жених, розказала навіть, які я маю особливі

прикмети на тілі: родинка на плечі, плямка на шиї й велика бородавка на лівій руці. Мене кинуло в жах і я втік від неї, як від чарівниці.

Антифол. Біжи скоріше до моря й коли є хоч який малий попутний вітер—їдьмо! Я не хочу тут більше zostаватися. Коли знайдеш який готовий відпливати корабель—приходь на площу сказати мені: я буду тебе там ждати. Все місто, оказується, знає нас, а ми нікого. Краще тікати.

Дромйо. І я так думаю. (Пішов).

Антифол. Справді, тут усе місто населене чарівницями. А про ту, що називала себе мою жінкою, я й згадати не можу без страху. Але-ж за те її сестра!.. Як у ній все чудово, гарно, розумно. Та все-ж і вона мабуть чарівниця, отже щоби не стратити душі—не буду я слухати пісень сірени.

Анжельо (входить). А! Ось і Антифол.

Антифол Сир. Так, я Антифол.

Анжельо. Я й сам знаю. Ось ваш ланцюжок. Вибачте, що трошки припізнився—не був готовий.

Антифол. Що-ж я маю робити з цим ланцюжком?

Анжельо. А що хочете. Я-ж для вас його робив.

Антифол. Для мене? Я вам не давав замовлення.

Анжельо. От тобі й маєш! Та ви разів двадцять говорили мені про цей ланцюжок. Ідїть же додому та порадуйте жінку таким подарунком, а я увечері зайду до вас і тоді розквітаємося.

Антифол. Ви краще візьміть гроші зараз, бо інакше не побачите ні ланцюжка, ні грошей.

Анжельо. Який же ви жартун. Прощавайте. (Пішов).

Антифол. Ну, нічогосінько не розумію, що це все означає! А тільки думаю, що нема на світі такого дурня, який відмовлявся би від такого дорогого подарунку. Мабуть, тут добре живеться людям, коли вони розкидаються такими річами. Піду-ж тепер на площу й підожду там Дромйо. І коли є який корабель—буду тікати. (Пішов).

ДІЯ IV.

СЦЕНА 1.

Площа.

Другий купець, Анжельо й пристав; потім Антифол, Дромйо Ефеські.

Другий купець. Ви аж із самої Тройці винні мені. Але я не робив з того галасу. Та й тепер я не зачепив би вас, коли-б не моя поїздка до Персії. Отже прошу вас заплатити мені зараз же, бо інакше оцей добродій поведе вас у турму.

Анжельо. Таку-ж саме суму я маю дістати з Антифола: я зробив йому ланцюжок і о п'ятій годині дістану гроші. Ходіте зі мною до нього і я з вдячністю віддам вам борг.

Пристав. Можете й не трудитись, бо он він сам сюди прямує.

(Входять Антифол і Дромйо Ефеські).

Антифол Еф. Піду я до Анжельо, а ти тимчасом піди й купи мені доброго нагая: я потрактую ним і мою жінку і всіх її приятелів, що не пускали мене сьогодні до власної хати. А от і Анжельо! Ну йди-ж. купи мені нагая, та жди мене дома. (Дромйо пішов). Ну, пане добродію—тільки повір вам, а будеш спокійний. Я дав слово, що ви й сами прийдете й принесете ланцюжок, але не бачив ні вас, ні ланцюжка.

Анжельо. Жартувати не час. От вам рахунок: тут точна вага вашого ланцюжка й вартість роботи. Прощу вас заплатити цю-ж хвилю, бо оцей купець має їхати в дорогу.

Антифол. Я не взяв із собою стільки грошей, окрім того мені ще треба йти по де-яких справах. Будьте ласкаві, підіть ви з цим купцем до мене, ланцюжок віддайте жінці, а вона вам заплатить що слід. Може й я під той час надійду.

Анжельо. Ну, то сами віддасте їй ланцюжок.

Антифол. Ні, краще ви беріть його з собою, бо може я забарюся.

Анжельо. Ну добре. Де ж ланцюжок? При вас?

Антифол. Як не при мені, то певне при вас, бо інакше довелось би вам вернутися до дому без грошей.

Анжельо. Ну, годі. Будь ласка, давайте ланцюжок. Купець квапиться їхати; я й це винен, що затримав його тут.

Антифол. Це ви, мабуть, жартом хочете залицювати, що не прийшли в свій час, куди мали. Слід би вас полаяти, що ви не принесли ланцюжка, а ви ще тут почали сперечатися.

2-й купець (до Анжельо). Час іде. Будьте ласкаві кінчайте скоріше.

Анжельо. Бачите, як треба скоро. Давайте ж ланцюжок.

Антифол. Віднесіть ви його до моєї жінки й дістанете гроші.

Анжельо. Та годі бо! Я-ж тільки що віддав вам ланцюжок.

Антифол. Соромтеся. Цей жарт ваш занадто вже далеко заходить.

2-й купець. Мої справи не дозволяють мені вислухувати тут усі оці ваші жарти. Що-ж, платите ви чи ні? Як ні—віддам справу приставу.

Антифол. Я маю платити! Та за віщо-ж я буду платити?

Анжельо. За ланцюжок.

Антифол. Поки я не дістану його від вас, я вам платити не буду.

Анжельо. Але-ж ви знаєте, що я вам його віддав півгодини тому.

Антифол. Я від вас нічого не діставав.

2-й купець. Прошу арештувати цього добродія.

Анжельо. Ви-ж бачите, що безчестя мене жде. Або заплатіть гроші, або я скажу приставу, щоб він і вас узяв у тюрму.

Антифол. Платити за те, чого я не маю? Арештовуй, коли посмієш!

Анжельо. От вам кормові гроші, добродію пристав, і прошу вас зараз же арештувати цього молодчика. Я не пожалів би й рідного брата, коли-б він хотів так нахабно сміятися з мене.

Антифол. Я корюся вам, поки не дам за себе поруки, але вам, пане добродію, доведеться так дорого заплатити за цей жарт, що й лавки усієї вашої не стане.

Дромйо Сиракузький (входить). Пане! Є корабель з Епідамна, зовсім готовий і жде лиш господаря щоб підняти паруса. Я післав уже туди наші річі, а також купив масла, горілки, бальзаму. На кораблі все готово. Попутний вітер дме так весело.

Антифол. Ефеський. Що ти? Збожеволів? Який такий корабель з Епідамна жде мене, безмозка скотино?

Дромйо Сир. Та ви-ж мене післали, щоб я закупив вам там місце!

Антифол. Ах ти п'яниця негідний! Та я-ж післав тебе купити мені нагая.

Дромйо. Не посиляли ви мене за нагаєм, а мав я від вас приказ знайти корабель.

Антифол. Ну, це ми колись розберемо й я дам тобі науку, як треба слухати. Біжи зараз, негіднику, до Адріани й скажи, що в мене у столі, покритім турецьким ковром, лежить мішок з червінцями. Нехай вона приśle його мені. Скажи їй також, що я заарештований на вулиці й ці червінці потрібні, як порука. Ну, живо! Тепер ведіть, пане пристав. (Всі йдуть).

Дромйо. «Біжи до Адріани»... Це, значить туди, де ми обідали й де мене хочать женити. Ох, і не хочеться—а треба йти, бо слуга має слухати пана. (Пішов).

СЦЕНА 2.

В залі Антифолоа Ефеського.

Входять Адріана з Люціяною, потім Дромйо Сиракузький.

Адріана. І оце все він говорив тобі, сестро? Але скажи—що ти читала в його очах? Чи він жартував з тобою, чи був серйозний? Чи червонів тоді, чи бліднішав? Що він показував тобі—веселість чи сум? Взагалі, що ти могла помітити в його очах?

Люціяна. Насамперед він казав, що ти не маєш на нього жадних прав. Потім клявся, що він у нашій місті чужинець. Тоді я почала говорити за тебе.

Адріана. Ну?

Люціяна. Я молила любові для тебе, а він молив її для себе в мене.

Адріана. Чим же він схиляв тебе до любові?

Люціяна. Такими ніжними словами, що при других обставинах вони зробили би на мене вражіння. Він хвалив красу мою, всі мої слова.

Адріана. Отже ти говорила з ним дуже ласкаво.

Люціяна. Але будь же терпеливішою!

Адріана. Ні, ні, ні! І так уже занадто довго мовчала я. Тепер я буду говорити. Як! Він? Оцей дід поношений, поганий, розпутний, жорстокий, глупий, брудний тілом і душею.

Люціяна. То чого-ж ти тоді піклуєшся про нього?

Адріана. Ах, сестрице... Це тільки на словах він для мене милий, а душа моя молиться на нього.

Дромйо Сиракузький (вбігає). Пані—скоріше!.. Стіл!.. Мішок з червінцями! Живо!

Люціяна. Як ти запихався.

Дромйо. А ще-б пак, коли біг скоріше блискавиці.

Адріана. А де-ж твій пан? Чи він здоровий?

Дромйо. Йому тепер гірше, як у пеклі, бо його схопив злий демон, у котрого жорстке серце застібнута залізом. Злий демон, фурія, безжалісний вовк! Ні—гірше вовка! Чорт весь у буйвола зашитий*), друг тільки на словах, а шпiон з-за спини. Його рука держить в собі шляхи: й на переулках, і на улицах, і на пристанях, і всюди. Пес, що хоч біжить і косо, але завжди наткнеться на вірний слід. Істота, що кидає людей у пекло ще перед страшним судом.

Адріана. Та кажи скоріше, в чім же річ?

Дромйо. Я не знаю в чім річ, але знаю, що пан мій під арештом.

Адріана. Як під арештом? Але завіщо-ж?

Дромйо. От тут я знов нічого не знаю. Можу одно сказати, що забрав його добродій у буйволовій куртці. Давайте-ж, пані, гроші для викупу.

Адріана. Піди сестро за ними. (Люціяна виходить) Дивуюся не мало, що він має довги, про котрі я не знаю нічого. Завіщо-ж арештований він? За вексель?

Дромйо. Що там вексель—дурниця. Він арештований за соліднішу річ,—за ланцюжок. (Люціяна входить з грошами)

Адріана. От тобі гроші, Дромйо. Біжи-ж не спочиваючи й вертайся зараз же до дому, але вже з паном. Ходім сестро. Від думок я зовсім ослабла. (Пішли).

СЦЕНА 3.

Площа.

Антифол Сирак., Дромйо Сирак., Куртизанка, Антифол Ефеськ., пристав, Дромйо Ефеськ., Адріана, Люціяна, Пінч, слуги.

Антифол Сиракузький (входить). І кого-б я не зустрів—усі мене знають, вітають як старого знайомого,

*) Поліція тих часів носила в Англії жовті куртки з буйволової шкури.

називають по імені. Ті дають мені гроші, ті кличуть до себе; одні дякують за добрі якісь услуги, другі пропонують свій товар. От шойно якийсь кравець закликав мене до своєї крамниці й показував шовкові тканини, які купив наче-б то для мене, а потім і мірку з мене зняв. Я певен, що все це якісь чари. Занадто тут мабуть багато лапландських чарівниць.

Дромйо Сиракузький (вбігає). От гроші, за якими ви мене посилали. Але що я бачу? Ви вже на волі й при вас немає Адама?

Антифол. Які гроші? Який Адам?

Дромйо. Та не той Адам, що рай стеріг, а той що береже тюрму.

Антифол. Не розумію тебе.

Дромйо. Не розумієге? Але-ж так ясно. Я кажу про сотворіння, яке ходить у шкірянім футлярі, про сотворіння, яке лиш побачить стомленого—зараз же поведе його спочивати; про сотворіння, яке дуже жалісливе до розорених, бо зараз же дає їм довге пристановище; сотворіння, що своєю паличкою робить більше, ніж мавр своїм списом.

Антифол. Виходить, що ти говориш про поліцейського пристава.

Дромйо. Справедливо.

Антифол. Ти знову розпочинаєш свої дурачества. Що-ж, ти знайшов корабель? Можемо ми їхати?

Дромйо. Та я вже годину тому назад сказав вам, що корабель «Від'їзд» готовий пливати. Але тут вмішався пристав і змусив вас чекати корабля «Одсрочка». А от гроші, за котрими ви посилали мене для вашого викупу.

Антифол. Ходимо ми з моїм слугою в якихось снах. Коли-б же нарешті знайшовся який добрий дух, щоб виніс нас звідси.

Куртизанка (входить). Дуже рада, пане Антифолу, стрінути вас. Мабуть ви найшли вже ювеліра. Так оце той ланцюжок, що ви мені обіцяли подарувати.

Антифол. Геть, сатано, не спокушай мене.

Дромйо. Ой, пане, не підходьте до неї близько, а то опечетесь.

Куртизанка. Які веселі сьогодні й ви й ваш слуга! Ну, ходіть до мене. а по дорозі купимо все, що потрібно для вечері.

Антифол. Геть, геть, злий дух! Про яку вечерю ти мені говориш? Ти відьма, як і всі тут у місті. Дай мені спокій.

Куртизанка. Ну, так віддайте мені перстень, що взяли сьогодні за обідом. Або ланцюжок, який обіцяли дати за перстень.

Дромйо. Інші цілком задовольняться оріхом, булавочкою, кровинкою, волосинкою, а ця жадніша всіх: ланцюг їй подавай. Ой будьте обережніші! Бо як дасте, діявол так загремить тим ланцюгом, що тільки ну-ну.

Куртизанка. Я вас прошу віддати мені перстень або ланцюжок. Ви-ж не хочете мене ограбувати?

Антифол. Відьмо, геть! Ну, Дромйо, ходім, ходім скоріше. (Пішли).

Куртизанка. Очевидно, що Антифол збожеволів, бо инакше не робив би так. Узяв мій перстень, а він вартий червінців сорок, обіцяв мені за те дати ланцюжок, а от тепер не дає ні того ні другого. Певно збожеволів. Про це свідчить не тільки його теперішнє поведження, а й оповідання за обідом, наче-б то перед ним замкнули власні двері. Зрештою може й справді його жінка, довідавшись про божевільство, не пустила його до себе. Піти хіба до його хати та оповісти жінці, як він, під натиском божевільця, влетів до мене в хату й силоміць стяг з мене перстень. Так буде певніше, бо сорок золотих—це-ж не жарти. (Пішла).

(Входить Антифол Ефеський і пристав).

Антифол Ефеський. Не бійся, приятелю, я не втечу. Піду від тебе не раніше, як вручивши всю суму,

через яку я взятий під арешт. Жінка моя сердита сьогодні і навряд повірить вона слугі, що мене могли заарештувати в Ефесі. Їй це здасться дуже дивним. Але от і мій слуга. (Входить Дромйо Ефеський). Я певен, що він несе мені гроші. Ну що, приніс?

Дромйо Ефеський (дає нагая). А от приніс і ручаюся, що цим ви розплатитеся цілком.

Антифол. А гроші де?

Дромйо. Де? Та їх же за нагай віддав я.

Антифол. Як? За нагая п'ятьсот червінців?

Дромйо. Ну, ні. На ці гроші я міг би купити вам і п'ятьсот нагаїв.

Антифол. Та я за чим тебе послав?

Дромйо. За пльоткою—от з нею я й вернувся.

Антифол. Маєш, маєш, маєш. (Б'є).

Пристав. Заспокойтеся, будьте ласкаві, перетерпіть.

Дромйо. Терпіти доведеться не йому, а мені.

Пристав. Ну, голубе, придержи язика.

Дромйо. Ви краще йому порадьте придержати руки. Отаке моє життя. Я служу йому з хвилини приходу свого на світ—і за службу не маю нічого, окрім биття. Коли мені холодно—він гріє мене поличниками. Коли мені душно—він освіжає мене поличниками. Ними-ж будить мене, коли я сплю, підіймає з місця, коли я сиджу, жене за двері, коли я вихожу з хати, вітає, коли вертаюся. Синьці не сходять з моїх плечей.

Антифол. Слава богу! Жінка моя йде. Замовчи, я тобі кажу. (Б'є Дромйо).

(Входять Адріана, Люціяна, Куртизанка й Пінч).

Куртизанка. Скажете, не божевільний?

Адріана. Справді. Він доказав це своєю дикістю. Добрий мій докторе! Ви вмієте шептати—верніть йому розсудок. Я заплачу вам, скільки захочете.

Люціяна. Як він страшно дивиться!

Пінч. Прошу вас—дайте мені руку: я хочу помацати пульс.

Антифол. А мені хочеться цією рукою помацати вам потилицю.

Пінч. Сатано, що вселився ти в цього чоловіка! Закликаю тебе піддатися моїм святим молитвам і скоріше виходити пріч, до твоїх володінь тьми. В ім'я всіх святих я заклинаю тебе—піді пріч!

Антифол. Та чи замовчиш ти, дурню! Я ще не збожеволів.

Адріана. Як би-ж то ні!

Антифол. Так це твої приятелі, жіночко люба? Чи не цей, бува, молодчик із жовтою пикою сьогодні бенькетував і веселився у моїм домі, тоді як для мене, господаря, двері були зачинені й я не міг потрапити до себе в хату?

Адріана. Чоловіче мій!.. Бачить бог, що ти обідав дома. І коли-б ти там і zostався, то напевно не було-б цього усього сорому.

Антифол. (до Дромйо). Дома я обідав? Як ти скажеш?

Дромйо. Коли правду ви говорите, ви обідали не дома.

Антифол. А двері мої не були зачинені? І не прогнали нас?

Дромйо. Правильно, двері наші були зачинені й нас прогнали.

Антифол. І куховарка не образила мене? Не лаяла?

Дромйо. Було й це.

Антифол. І не пішов я звідти, як шалений?

Дромйо. О, власне як шалений. Про це свідчать плечі мої.

Адріана. (до Пінча). Чи добре ми робимо, вислухуючи цей божевільний бред?

Пінч. Власне, що добре. Цей шут зрозумів характер його божевілля і, уступаючи, м'якшить шаленість.

Антифол (жінці). І це ти підучила ювеліра арештувати мене.

Адріана. Боже, боже! От Дромйо тут сам—він скаже, що я прислала гроші, щоби тебе викупити, як тільки він прибіг за ними.

Дромйо. Я? Може ви душевно й хотіли післати їх, але я божуся, що й копійки від вас не брав.

Антифол. Та хіба-ж ти не ходив до неї просити мішка з червінцями?

Адріана. Приходив, приходив—і я зараз же йому їх і дала.

Люціяна. І я була свідком.

Дромйо. Бог і канатний майстер свідками, що мене посилали тільки купити нагая!

Пінч. Пані! І ваш чоловік і його слуга обоє сказалися. Це доказує мені їх страшний вид. Треба їх обох зв'язати й посадити в темне місце.

Антифол (Адріані). Скажи, по що ти зачинила переді мною двері? (До Дромйо). А ти чого ради відмовляєшся від мішка з червінцями?

Адріана. Чоловіче—я дверей не зачиняла.

Дромйо. Добрий мій пане—не брав я жадних червінців, але двері справді перед нами були зачинені.

Адріана. Брешеш ти і в тім і в тім!

Антифол. Розпусна жінко! Це ти брешеш в усім. Ти зв'язалася з проклятою оцією шайкою, щоб зробити мене предметом насмішок та глузування. Але я оцими нігтями вирву твої безстидні очі за те, що їм так хотілося дивитись на мою ганьбу.

Адріана. О, господи! Не підпускайте його близько! В'яжіть його!

(Вбігають слуги).

Пінч. Гей! Більше людей сюди! Бо нечиста сила, що в нім сидить, дуже велика!

Люціяна. О, боже мій!.. Нещасний. Як він зблід! Який страшний у нього погляд.

Антифол. Вони мене убити хочуть? (До пристава). Я арештований тобою. Невже ти дозволиш їм виврати мене з твоїх рук?

Пристав. Не займайте його! Він є арештований, і я його вам не віддам.

Адріана. Що робиш ти, безмисленний приставе? Чи весело тобі дивитися на те, як безщасна людина сама себе ганьбить?

Пристав. Він арештований. Отже коли він утече, мені доведеться платити його гроші.

Адріана. Я беру всю відповідальність на себе. Веди мене зараз же до того ювеліра й я заплачу довг. Пане докторе! Пригляньте, будьте ласкаві, щоби хворого доставили в цілковитім спокою до дому. Ой горе, горе!..

Антифол. Негіднице остання!

Дромйо. Пане добродію. Та невже ви дозволите, щоби вас в'язали! Як що так, то казяться-ж уже в усю волю! Кличте усіх чортів!

Люціяна. Боже, боже, як марять обидва! Нещасні..

Адріана. Ну, ведіть же його. А ти, сестро, йди за мною.

(Антифолу уводять).

Адріана. Ну, пане приставе, скажіть тепер, хто вимагав арешту?

Пристав. Ювелір Анжельо. Ви його знаєте?

Адріана. Знаю. Як великий довг?

Пристав. Здається, червінців двісті.

Адріана. За віщо-ж був той довг?

Пристав. За ланцюжок. Анжельо зробив ланцюжок і віддав його Антифолові.

Адріана. Ланцюжок цей він для мене замовляв, але він його не брав.

Куртизанка. Сьогодні він, як скажений, прибіг до мене й силоміць зняв з мене перстень. І зараз він у нього на пальці. А потім я бачила його із ланцюжком.

Адріана. Може. Але я й у вічі того ланцюжка не бачила. Ходім же до ювеліра. Мені так хочеться добитись правди скоріше.

Люціяна. Боже! Вони вирвалися!

Адріана. Ідуть сюди з мечами! Ходімте кликати ще людей, щоби їх пов'язали.

Пристав. Тікаймо, а то вони й нас повбивають. (Усі тікають).

Антифол Сиракузький (виходить з мечем в руці). Я бачу, що й відьми бояться меча.

Дромйо Сиракузький. Навіть та баба, що хоче бути вашою жінкою, й та тікає від вас.

Антифол. Ходім же до гостинниці та заберемо наші річі: хочу як найскоріше сісти на корабель.

Дромйо. Давайте, пане, переночуємо тут, вони нам не зроблять нічого поганого. Ви-ж самі бачили—всі з нами гречні, дають нам гроші. По моєму тут такі добрі люде, що не будь отої бочки сала, що хоче мене зробити своїм чоловіком, я, чого доброго, був би не від того, щоби й назавжди тут зостатися.

Антифол. Ні. Давай мені хоч усе місто, я ночувати тут не буду. Ходім же скоріше відносити наші річі на корабель. (Пішли).

ДІЯ V.

Перед монастирем.

Анжельо (виходячи). Я дуже жалію, що задержав вас, але вірте мені, я віддав йому ланцюжок. Коли Антифол говорить ні—то він бреше.

2-й купець. За віщо-ж його тут у вас шанують?

Анжельо. Він таки справді шановна людина. Всюди має великий кредит, всі його люблять і був він у нас завжди першим горожанином. Я-б, наприклад, повірив би йому весь свій капітал на слово.

2-ий купець. Ану—чи не він оце йде?

Анжельо. Він. Та ще й з тим самим ланцюжком, котрого, казав, не брав від мене. Побудьте, прошу, біля мене—я з ним хочу поговорити.

(Виходять Антифол і Дромйо Сиракузькі).

Анжельо. Шановний пане Антифоле! Дуже я дивуюся, що вам хотілося, хоч навіть із скандалом для себе самого, наробити мені стільки неприємностей. Пощо ви під клятвою завіряли, що не брали від мене ланцюжка—а тепер носите його на шиї. Не рахуючи вже моїх клопот, мого ганебного арешту—ви багато принесли шкоди отцюму чоловікові: він давно був би вже в дорозі, коли-б його не задержала наша сварка. Я-ж віддав вам ланцюжок? Правда-ж?

Антифол Сиракузький. Здається, ви. Я й не відрікався.

2-ий купець. Як не відрікалися? Ви навіть клялися, що не брали ланцюжка.

Антифол. Хто-ж цю клятву чув?

2-ий купець. Та чув я сам своїми власними ухами—це ти дуже добре знаєш. Хоч би посоромився. А ще живеш між чесними людьми.

Антифол. Ти не маєш права мене ображати! Я тобі зараз мечем докажу свою чесність, коли ти посмієш битися зі мною.

2-ий купець. Посмію! Давай хоч зараз, негіднику! (Витягають мечі).

(Адріана, Люціяна, Куртизанка й слуги).

Адріана. Стійте! Не бийтеся з ним! це божевільний! Слуги! Ловіть його знов. Зв'яжіть також і Дромію та відведіть до дому.

Дромію. Ой пане! Тікаймо! Тікаймо хоч у цей монастир.

(Тікають і замикають за собою ворота; слуги ломляться туди).

Ігуменія (виходить). Мир вам, браття і сестри! По що ви ломитеся в наші ворота?

Адріана. Я хочу взяти там мого безщасного божевільного чоловіка. Дозвольте нам увійти, щоб ми могли його зв'язати й відвести до дому, щоби там вилічити.

Анжельо. Мені теж здавалося, що він божевільний.

2-ий купець. Я-ж не знав. А то-б я не витягав меча проти нього.

Ігуменія. Може його багатства пропали на морі? Може він поховав молодого друга? Може його очі потягли його серце до ганебної любові? Це гріх властивий молодості. Яке-ж із тих нещастя постигло бідного?

Адріана. Ні одно, хіба тільки останнє. Мабуть він закохався, бо щось почав тікати з дому.

Ігуменія. Вам би його лаяти за те треба було.

Адріана. О, я лаяла!

Ігуменія. Мабуть не дуже?

Адріана. Оскільки дозволяв мій тихий характер...

Ігуменія. Само собою, не прилюдно?

Адріана. Та... траплялося й на людях....

Ігуменія. І певне, не дуже часто?

Адріана. Та... власне ми ні про що інше й не говорили. Докорами я не давала йому спати в постелі; від них же за столом не міг він їсти; на самоті—лиш про те була бесіда; при людях—так само. Завжди казала я, що він робить низько й підло.

Ігуменія. От тепер я розумію причину його божевільства. Ядовита мова ревнивої жінки—це смертельна отрута, страшніша, ніж зуб скаженої собаки. Ти йому переривала сон докорами—і от безсонниця помутила йому розум. Кажеш, що їду ти вічно приправляла йому теж докорами, але-ж відомо, що при тривожній їді не варить жолудок і від того починається гарячка. А що таке гарячка, як не припадок того-ж божевільства? Кажеш, що ти, тими-ж своїми докорами, не давала йому весело побавитися, а відсутність розумної забави веде за собою тільки злобну тоску, сестру одчаю безнадійного, а вслід за нею цілий полк усяких хвороб, що вливають яд в наше життя. Бути позбавленим радості, їжі й сну—від цього на правду може сказитися не тільки людина, а й звір. З усього того от що я виводжу: це ти його довела до божевільства своїми ревностями.

Люціяна. О ні! Її докори були тихими, а от він дійсно був грубий і жорстокий. Як можеш ти, сестро, мовчки зносити далі несправедливі докори?

Адріана. Від її слів заговорила в мені совість. Але все-ж прошу вас дозволити нам увійти туди й узяти чоловіка. (Слуги кидаються).

Ігуменія. Ніхто не сміє увійти туди без мого дозволу.

Адріана. Ну, то нехай ваші слуги виведуть звідти мого чоловіка.

Ігуменія. Ні. Він сховався від напастей у моєму монастирі. Монастир охоронить його від вас, поки я не верну йому знов розуму, або не переконаюся, що вся моя праця пішла ні-на-що.

Адріана. Я хочу ходити за ним, бути його нянькою й лікарем. Це ж мій обов'язок, нарешті, і в нім я не хочу жадних помішників. Дозвольте мені взяти його до дому.

Ігуменя. Ні, не вийде він звідти, поки я не перепробую всіх средств, які знаю, всіх сиропів, ліків і святих молитов, щоби вийшов він з моїх рук знов здоровою людиною. Так робити велить мені сан. Зостав же його тут, а сама йди до дому.

Адріана. О ні! Я не піду й чоловіка не zostавлю. Не годиться вам при ваших сані бути розлучницею супругів.

Ігуменя. Іди до дому—я його не віддам.
(Пішла).

Люціяна. Ти мусиш скаржитися перед герцогом за таке насильство.

Адріана. Так, так... Ходім. Я впаду йому до ніг і не встану, поки мої ридання не приведуть його сюди, щоби вирвати Антифолу з рук ігумені.

2-ий купець. Тепер уже п'ята година, то герцог і сам тут скоро буде йти.

Анжельо. Чому?

2-ий купець. Та буде-ж відбуватися всенародня кара смерті купця сиракузького, котрий заїхав сюди до нас, не знаючи ефеської постанови.

Анжельо. А от уже й ідуть. Ходімте й ми подивитися.

(Входять герцог із своїм оточенням, Егейон, кат, варта).

Герцог. Прокричіть знов, що коли хто-небудь дасть за цього купця назначену суму—він не вмере. Я б радніший йому допомогти.

Адріана. Світліший герцог. Молю дати мені справедливість. Мене образила ігуменя цього монастиря.

Герцог. Це дуже шановна й лагідна особа—не може бути, щоби вона рішилася образити тебе.

Адріана. Дозвольте оповісти вам усе, світліший герцог. Мій чоловік Антифол збожеволів разом із своїм

слугою. Вони почали бігати по улицах, лякати людей, вриватися силою в їх хати, брати перстні і все инше. Це змусило мене зв'язати його й відіслати до дому. Сама-ж я пішла на місто, щоби винагородити людей за збитки, пороблені моїм чоловіком. Але він—я сама не розумію як—утік від слуг і знов я його зустріла із слугою. В шаленості своїй вони накинулися на нас, блискаючи мечами, й прогнали нас. Але я, забравши людей, знову вернулася, щоби зв'язати хворих; тоді вони втекли до монастиря. Ми хотіли йти за ними, але ігуменя замкнула двері й от не хоче ні нас пустити туди, ні видати мені чоловіка, щоби я могла вернутися з ним до дому. Повели-ж їй, світліший герцог, видати мені його: він потребує лікарської допомоги.

Герцог. Колись добре служив у моїм війську твій чоловік і в той день, коли ти виходила за нього заміж, я дав тобі слово, що зроблю для нього все. Ей!.. Постукайте до монастиря й попросіть ігуменю до мене. Я не піду звідси, поки не скінчу цієї справи.

Слуга (вбігає). Пані добродійко! Пан і Дромйю вирвалися, всіх нас били, доктора зв'язали й почали йому палити бороду, а як тільки борода починала горіти, вони хапали помийницю й виливали на голову, щоби загасити бороду. Тепер обстригли його, як божевільного і, коли ви не пішлете йому зараз кого-небудь на поміч—вони його вб'ють.

Адріана. Мовчи, дурню! Твій пан і Дромйю тут, а все твоє оповідання—брехня.

Слуга. Та життям вам клянусь, що правду говорю. Він клянеться, що як тільки вас піймає, то скалічить. Ой... Це він біжить! Тікайте, пані, тікайте!

Герцог. Не лякайся. Стань коло мене. Гей, варто, мечі виймай.

Адріана. О, господи! Це справді мій чоловік. Панове, кличу вас у свідки, що він усюди являється невидимкою. Всіж-ж ви бачили, як він тільки що

увійшов до монастиря—і от опинився зовсім у іншому місці. Цього розумом неможна обняти.

Антифол Ефеський (входить разом із своїм Дроміо). О, государю! Даруй мені правий суд. Заклинаю тебе всіма заслугами моїми, коли я затуляв тебе собою в боях і, рятуючи твоє життя, діставав рани! Заклинаю тебе усією кров'ю, що я тоді пролив—дай мені правий суд!

Егейон. Чи я божеволію від страху смерті, а чи це насправду передо мною стоїть мій син із Дроміо?

Антифол Ефеський. Та жінка, що ти бачиш тут перед собою, що ти сам дав мені в жінки, тепер укрила мене найлютішою ганьбою. Не можна собі уявити тої образи, яку вона нанесла мені сьогодні.

Герцог. Скажи, що вона зробила, і я дам суд правий.

Антифол. Насамперед вона мій дім замкнула для мене, а між тим сама в нім бенкетувала з якимись негідниками.

Герцог. О, це великий і тяжкий гріх. Так це було?

Адріана. Ні, пане: я і сестра моя і він разом утрюх обідали сьогодні. Клянуся своєю душею, що він обвинувачує мене несправедливо.

Люціяна. Нехай я ніколи світла не побачу, коли моя сестра неправду говорить.

Анжельо. О, боже, як же вони брешуть! Клятвопреступниці! Ні, божевільний говорить правду.

Антифол. Я знаю, пане, що я говорю. Я не одурманив себе вином, нічим не пошкодив собі розсудку, хоч тут і мудреця звели-б з розуму такі образи. Так, вона замкнула переді мною двері, коли я вернувся до дому обідати. Зі мною був і цей ювелір—і коли-б він не зустрівся тепер із нею, то він потвердив би мої слова. Звідти він пішов за ланцюжком і обіцяв мені його принести в один дім, куди ми пішли обідати з Бальтазаром. Туди він не прийшов, і я, за-

кінчивши обід, пішов його шукати. На вулиці зустрів його от із цим паном—і тут він нараз почав мені клястися, що наче віддав мені ланцюжок, коли я і в очі його не бачив. Далі навіть звелів мене арештувати. Я покорився, тільки післав слугу за грошима до дому, але слуга вернувся без грошей. Тоді я почав просити пристава, щоби він був ласкав піти зі мною до мого дому. Він згодився й ми пішли, але по дорозі зустріли жінку, сестру а з ними юрму підлих спільників. Вели вони ще з собою Пінча, голодного негідника, живого скелета, нещасного комедіянта, гадальщика, шарлатана, обірванця. І от цей поганий ворожбит—ви тільки подумайте—почав мене заклинати, дивитися в очі, мацати пульс і нарешті, вперши свою мертвяцьку пику в моє лице, він закричав, що в мене увійшов сатана. Тут усі кинулися на мене, зв'язали й повели до дому; там посадили мене із слугою у темний льох, але я перегриз шнур і втік. І от тепер молю дати кару за всю ту ганьбу нечувану, за страшне насильство.

Анжельо. Я теж можу бути свідком, що він не обідав дома сьогодні й що його прогнали від дверей.

Герцог. Але ланцюжок же він достав від тебе.

Анжельо. Так, пане. І оце коли він сюди до монастиря біг, усі ми бачили той ланцюжок на шиї у нього.

2-ий купець (до Антифола). Надто я можу дати клятву, що ви самі призналися, що він віддав вам ланцюжок, тоді як перед тим на площі ви сказали зовсім протилежне. За це я меч на вас обнажив—і от ви втекли тоді до монастиря. А яким чудом звідти знов сюди попали—того вже не знаю.

Антифол. Бог свідком, що до монастиря я не тікав, меч на мене ти не підіймав і ланцюжка я не діставав.

Герцог. Як це все дивно! Дійсно! Коли-б ви всі його загнали до монастиря—він був би там. Коли-б

він був божевільний, не міг би так спокійно і розумно говорити. (Адріані). Ви кажете, що він обідав з вами дома, а ювелір каже зовсім протилежне. (До Дромйю). А ти, що скажеш нам?

Дромйю. Він обідав от з цією панею.

Куртизанка. Це правда—і от цей перстень він зірвав у мене з руки.

Антифол. Так, цей перстень я взяв у неї!

Герцог. Ти бачила, як він пішов от сюди до ма-настиря?

Куртизанка. Бачила, так само як бачу вас тепер.

Герцог. Дивно, дивно! Покличте мені ігуменю. На мою думку, то ви всі божевільні!..

Егейон. Великий государ, дозволь мені сказати слово. Я знайшов особу, яка уплатить за мене гроші.

Герцог. Де-ж вона.

Егейон (Антифолові). Ти-ж Антифол, а це прив'язаний твій слуга Дромйю.

Дромйю Ефеський. Ні, годину тому назад я був дійсно прив'язаний слуга, але він перекусив шнур на дві часті і от тепер я—Дромйю розв'язаний.

Егейон. Ви-ж пам'ятаєте мене обоє.

Дромйю. Навпаки: дивлячись на все, ми себе пам'ятаємо, бо недавно й ми були так само зв'язані, як ви тепер.

Егейон. По що ти на мене дивишся як на чужого? Ти-ж добре мене знаєш.

Антифол. Я до цього часу вас не бачив.

Егейон. Невже журба так змінила моє лице? Але може-ж хоч голос ти пізнаєш?

Антифол. Не знаю я й голосу вашого.

Егейон (до Дромйю). А ти?

Дромйю. І я його зовсім не знаю.

Егейон. Не пізнати голосу! Невже за яких небудь сім літ голос мій до того розбився й порвався, що навіть рідний син не пізнає? Але за те я не помиляюся й кажу твердо—ти мій син Антифол.

Антифол. Я ніколи не бачив свого батька.

Егейон. Що ти говориш? Всього сім літ минуло, як ми розсталися у Сиракузах. Може ти соромишся признатись до мене тому, що я оце впав у таке нещастя?

Антифол. І герцог наш і всі мої знайомі в Ефесі можуть бути свідками неправди ваших слів: я ніколи не був в Сиракузах.

Герцог. Це правда. За двадцять літ, які я знаю Антифола, він ніколи не їздив до Сиракуз. Певне, журба разом із старістю звели тебе з ума. (Входять ігуменя, Антифол і Дромйю Сиракузькі).

Ігуменя. Я привела до тебе, великий герцог, нещасного, що його гонять всі.

Адріана. Господи!.. Я бачу двох чоловіків своїх...

Герцог. Один з них напевно дух другого. Але-ж де людина, а де дух?

Антифол Сиракузький. Татуню? Чи я вас бачу?

Ігуменія. Хто-б не наплутав тут, я зараз усе розплутаю. Егейоне! До тебе говорить твоя жінка Емілія. Нас усіх трьох: мене, його й цього Дромйю спасли в Епідамну рибаки, але скоро їх наздогнали рибаки з Коринту й силою відобрали у них мого сина й Дромйю; я-ж залилася з епідамнянами. Що сталося зі мною, ви бачите. Яка доля була мого сина і Дромйю—ми довідаємося сьогодні.

Герцог. Оправдується оповідання, яке ми чули сьогодні ранком. От два Антифоли, от і два Дромйю—але як їх розрізнити між собою? (До Антифола Сиракузького). Це ти з Коринту до нас прибув?

Антифол Сиракузький. Ні, пане, я приїхав з Сиракуз.

Герцог. Ну зачекай, відійди у бік, бо я не можу вас розізнати.

Антифол Ефеський. Це я, пане, прибув з Коринту.

Дромйо. Зі мною, от.

Антифол Ефеський. Мене привіз до Ефесу принц Мелафон, ваш дядько.

Адріяна. Та з ким же з вас я сьогодні обідала?

Антифол Сир. Зі мною, пані.

Адріяна. Ви-ж мій чоловік?

Антифол Ефеський. О ні! я того не дозволю!

Антифол Сиракузький. Та й я не згоден, хоч ви й величали мене своїм чоловіком, а от ця красуня говорила зі мною як з братом. (Люціяні). Сподіваюся, що ви дозволите мені тепер на ділі доказати все те, що я тоді говорив вам на словах?

Анжельо. Скажіть—це-ж ви взяли у мене отой ланцюжок?

Антифол Ефеський. А ви мене за нього арештували?

Анжельо. Та щось так...

Андріяна. Я з тобою післала гроші для викупу—де-ж ти їх дів?

Дромйо Ефеський. Я жадних грошей не брав.

Антифол Сиракузький. Це мій Дромйо приніс гроші й вони у мене. Тепер ясно, що всі й нас і наших слуг приймали за одну особу.

Антифол Ефеський. Ці гроші я видаю на викуп батька.

Герцог. Вони непотрібні, бо я й без викупу дарую йому життя.

Куртизанка. Але-ж перстень ви мені віддасте-ж?

Антифол Ефеський. Ось він, бери; а за смашний обід дякую від щирого серця.

Ігуменя. Прошу вас, герцог, до мене в монастир. Там ми в подробицях розкажемо усе про наші пригоди і про пригоди всіх, що тут зійшлися. Прошу також усіх, хто потерпів у цей день помилок, причім ручаюся, що ви всі будете вповні винагороджені. О діти милі! Аж ось коли скінчилися всі мої муки! (Всі йдуть).

Дромйо Сиракузький. То мені йти на корабель за річами?

Антифол Ефеський. За річами? Які-ж мої річі ти ніс на корабель?

Антифол Сиракузький. Це він до мене говорить. Це я твій пан, Дромйо. Ходім тепер до монастиря, а про річі потім подумаємо. Ну, поцілуйся-ж з братом. (Обидва Антифולי уходять).

Дромйо Сиракузький. У твого пана на кухні є товстелезна красуня. Вона трохи-трохи не спекла мене сьогодні. Та тепер вже вона буде сестрицею мені, а не жінкою?

Дромйо Ефеський. А мені все здається, що ти не брат, а зеркало моє і по тобі я бачу, що я красунь хоч куди! Ну, що-ж—ходім дивитися на їхнє свято.

Дромйо Сиракузький. Кому-ж йти вперед? Хто з нас старший?

Дромйо Ефеський. Це трудна задача і поки ми її не рішимо, то робитимемо так: разом ми родилися, разом і йти будемо. (Ідуть рядочком).

Завіса.